

80-річчя академіка НАН України М.Г. НАХОДКІНА

25 січня виповнилося вісімдесят років видатному вченому в галузі радіофізики та радіоастрономії академіку НАН України Миколі Григоровичу Находкіну.

М.Г. Находкін народився в селі Прорхорівці на Черкащині, у сім'ї українських інтелігентів. Перепробувавши на початку життєвого шляху кілька різних занять, він знайшов своє покликання у стінах Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, фізичний факультет якого закінчив у 1950 році. Ще через два роки випускник КДУ починає працювати в «альма матер» викладачем кафедри фізичної електроніки, у 1954 р. він захищає кандидатську, а в 1966-му — докторську дисертації, стає професором кафедри. У 1972 р. Микола Григорович створює кафедру криогенної та мікроелектроніки, яку очолює протягом 26 років. Тривалий час (упродовж 1972–1990 років) він успішно поєднує керівництво кафедрою із посадою декана радіофізичного факультету університету. М.Г. Находкін наполегливо розвиває науково-дослідницьку базу факультету, перетворюючи наукові лабораторії на головне місце навчання студентів. Він запроваджує високі стандарти виховної роботи, формує у студентів відповідальність в опануванні професією. На чолі з М.Г. Находкіним радіофізичний факультет займає провідні позиції у Київському університеті.

Початок наукової діяльності Миколи Григоровича збігся у часі зі становленням фізики поверхні як окремої наукової галузі. Саме поверхневі явища в усьому їхньому різноманітті перебувають у центрі широкого кола наукових інтересів вченого. У різні періоди він досліджує закономірності непружного розсіювання електронів середніх енергій у твердих тілах, вторинну електронну емісію, механізми формування поверхневих конденсатів і структуру аморфних плівок. Зокрема, незаперечним є його внесок у розвиток кількісної іонізаційної спектроскопії та її різновидів. Проблеми цього методу аналізу поверхні знайшли відображення у першому в світі довіднику «Атлас ионизационных спектров» та монографії «Ионизационная спектроскопия», авторські колективи яких очолював М.Г. Находкін.

Тривалий час Микола Григорович присвячує дослідженням поверхневого переносу маси, кінетики електронних процесів на поверхні та у приповерхневих шарах твердих тіл. Разом із колегами він визначив відмінності кінетичних явищ на поверхні і в об'ємі твердого тіла, розкрив фізичну природу цих відмінностей. Дослідники спостерігали низку нових ефектів, зокрема ефект інтерференції каналів пружного та непружного розсіювання електронів середніх енергій, використання яких дає змогу розробити нові методи діагностики поверхонь.

За цей цикл робіт М.Г. Находкін із співавторами отримав Державну премію України у галузі науки і техніки за 1997 рік.

Миколу Григоровича характеризують широта і багатогранність наукових інтересів, спрямованість на нові, часом несподівані, застосування результатів досліджень. Так, розроблений ним у співавторстві з Г.О. Зиковим двоканальний лазерний маспектрометр свого часу відкрив шлях до вдосконалення арсеналу методів криміналістичної експертизи, що відображено у монографії «Лазери в криміналістиці та судових експертизах». У 60-ті роки Микола Григорович успішно розробляв альтернативні методи запису інформації. За ці дослідження у 1970-му був удостоєний Державної премії УРСР у галузі науки і техніки.

М.Г. Находкін є ентузіастом скануючої тунельної мікроскопії (СТМ) та спектроскопії. За його участю створено перший у Східній Європі надвисоковакуумний СТМ, який дає можливість спостерігати і досліджувати процеси на поверхні навіть у третьому шарі кристалічної ґратки кремнію, недоступному для інших приладів. Загалом творчий доробок М.Г. Находкіна налічує близько 300 наукових праць, із них — 3 монографії, навчальний посібник, 37 авторських свідоцтв.

Микола Григорович поєднує талант дослідника з яскравим обдаруванням педагога. Протягом багатьох років він викладає загальну фізику, спецкурс «Фізична мікроелектроніка», його наукові семінари надзвичайно популярні у співробітників і студентів. Якось М.Г. Находкіна запитали, чому він останнім часом ставить на іспитах набагато менше незадовільних оцінок, аніж років тридцять тому: «Невже студенти стали стараннішими?»

«Ні, просто за цей час я навчився краще читати лекції», — відповів Микола Григорович.

М.Г. Находкін очолює наукову школу з проблем електронної спектроскопії, серед його учнів — 26 кандидатів і 6 докторів наук, лауреати Державних премій.

Багато сил та енергії вчений віддає науково-організаційній роботі. Він був одним із ініціаторів створення та головою Національної ради з питань науки і технологій, одним із засновників та першим президентом Українського комітету радіосоюзу (відділення URSI), членом наукових рад з фізичної електроніки та з голографії АН СРСР, кількох секцій АН УРСР, засновником і головним редактором міжвідомчого збірника «Фундаментальные основы оптической памяти и среды», членом редколегій «Українського фізичного журналу» та «Фізичної енциклопедії».

Сьогодні М.Г. Находкін — член бюро Відділення фізики і астрономії НАН України, ВАК України, разом із нобелівським лауреатом академіком РАН Ж.І. Алфьоровим є співголовою російсько-української міжвідомчої науково-дослідної програми «Нанофізика та наноелектроніка».

Наукові досягнення вченого відзначені орденом «Знак пошани», медалями, Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Йому присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки», а також — «Заслужений професор» Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Численні учні, колеги і друзі сердечно вітають Миколу Григоровича з ювілеєм, бажають міцного здоров'я, творчого довголіття, успіхів у вихованні наукової зміни.